

*Дунаєвська О. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

*Савчук І. В.,
викладач
Волинського коледжу
Національного університету харчових технологій*

ДО ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. Стаття присвячена проблематиці вдосконалення сучасного методологічного інструментарію викладання літератури на основі застосування інтерактивного підходу. Праця розкриває необхідність та окреслює засоби модернізації методологічних підходів в умовах європейської інтеграції вітчизняної вищої освіти.

Дослідження містить опис практичного застосування елементів інноваційних підходів до викладання літератури у закладах вищої освіти. У роботі запропоновано триєдиний підхід до опрацювання роману І. Багряного «Тигролови», що становить ілюстративний матеріал статті й ґрунтується на поетапному використанні елементів деполяризованого (FLIPped) навчання, проблемного навчання та проектного підходу. За допомогою методу деполяризованого навчання проілюстровано формування фонових знань у студентів під час підготовки до занять на основі розуміння та запам'ятовування опрацьованого матеріалу, наведено зразки відповідних завдань.

Елементи проблемного навчання введені за допомогою групового розподілу студентів, що супроводжується окресленням трьох окремих проблемних ситуацій, котрі потребують презентації. Запропонований підхід спонукає студентів до застосування попередньо набутих фонових знань у процесі рефлексії засвоєного матеріалу.

Розгортання проблемного навчання несе високе інтерактивне навантаження, оскільки потребує тісної взаємодії членів групи для досягнення ефективного результату. Окрім того, використання елементів методу проектного навчання націлює студентів на формування власної оцінки й створення збірних образів на основі попередніх типів роботи, що виконується під час самостійної підготовки та взаємодії в аудиторії.

Матеріал дослідження демонструє можливості розвитку в студентів критичного та креативного мислення в умовах тісної співпраці або інтеракції в освітньому процесі, що має стати ефективною основою для формування особистості майбутнього професіонала.

Результати дослідження можуть слугувати підґрунтям для розробки низки методичних рекомендацій з проведення занять з української літератури в умовах інтерактивного спрямування освітнього процесу та підготовки кваліфікованих кадрів.

Ключові слова: деполяризоване навчання, проблемне навчання, проектне навчання, критичне мислення, креативне мислення.

Постановка проблеми. Процеси модернізації, глобалізації та комп'ютеризації сучасного освітнього простору спонукають учасників освітнього процесу до непинної модернізації методів та прийомів викладання. Українська освіта в умовах інтеграції в європейське співтовариство потребує залучення інноваційних світових технологій навчання.

Піднесення ролі державності у становленні нації передбачає зміцнення позицій української літератури як фундаменту українського духу. Сучасне суспільство вимагає удосконалення існуючих підходів до викладання вітчизняної літератури через призму досвіду передових зарубіжних закладів освіти, які поєднували б існуючі інтерактивні технології навчання з новітньою студентоцентрованою парадигмою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика застосування інтерактивних методів у викладанні висвітлена в працях О.В. Сльнікової, І.М. Дичківської, Л.В. Тополі, І.В. Старости, І.О. Січкарук та інших, які дають загальну характеристику інтерактивних методів навчання та здійснюють їх систематизацію [1; 2; 3], розкривають специфіку застосування технічного супроводу інтерактивних методів навчання [4], описують закономірності використання та поєднання елементів різних методів інтерактивного навчання [5]. Окрім того, кількість праць, що охоплюють проблематику застосування інтерактивних методів викладання літератури у професійному освітньому просторі, вкрай низька і представлена роботами Л.В. Мірошніченко [6; 7]. Отже, аналіз публікацій підтверджує необхідність проведення дослідження матеріалів творів української літератури на тлі модернізації підходів до її викладання, що становить мету цієї роботи.

Виклад основного матеріалу. У 1999 році відбулося значне оновлення вищої освіти. На основі рішення 29 міністрів освіти різних країн було запроваджено нову парадигму освітнього процесу. Останній передбачає перехід від моделі вчительоцентрованого навчання (Teacher-Centered Learning) [8, с. 60] до моделі студентоцентрованого навчання (Student-Centered Learning) [9, с. 12].

Зазначений процес нівелює роль викладача як єдиного достовірного джерела інформації та досвіду, фокусуючи увагу на ключовій позиції студента, що полягає в його готовності брати безпосередню участь у плануванні освіти. Таким чином,

студент із пасивного реципієнта перетворюється в активно-го здобувача знань і навичок, а викладач, трансформується з класичного презентатора знань у досвідченого фасилітатора, помічника, інструктора, радника й консультанта. Окрім того, сучасні вимоги до дипломованих фахівців передбачають наявність у них навичок критичного [10, с. 14; 11, с. 256], креативного [12, с. 24] мислення та готовності працювати в команді у рамках проектної системи [13]. Враховуючи ці вимоги, викладач повинен створити атмосферу, в якій студент є активним здобувачем знань у процесах аналізу, співставлення, порівняння, співпрацює з іншими та творчо підходить до виконання завдань.

Таке бачення освітнього процесу активує низку модернізованих методик його здійснення, що спричиняє популяризацію понять «деполяризованого навчання» (FLIPped Learning) [14], проектного навчання (Project-based Learning) [15] та проблемного навчання (Problem-based Learning) [16].

Впровадження зазначених підходів до викладання української літератури потребує детального планування, структуризації та здійснення освітнього процесу.

Підхід деполяризації навчання передбачає виконання класичних завдань аудиторної роботи під час підготовки до занять, а саме заняття перетворюється на усвідомлену взаємодію попередньо підготовлених учасників освітнього процесу, яка регулюється, контролюється та оцінюється викладачем-фасилітатором. Наприклад, в межах теми заняття української літератури: «Роман «Тигролови»: проблематика твору, характеристика образів» (І. Багрянний) деполяризоване навчання може бути застосоване наступним чином. Попередньо студенти отримують завдання:

Завдання 1. «Пригадайте набір тропів, добираючи до кожного різновиду відповідне визначення з наведених нижче»:

Тропи:

- 1) метафора;
- 2) епітет;
- 3) порівняння;
- 4) оксюморон;
- 5) гіпербола.

1) (грец. *дотепно-безглузде*) – поєднання протилежних за змістом понять. Це нібито парадоксальне поєднання слів, контрастних понять додає влучний штрих до певного образу;

Група № 1

Орієнтовний вступ до презентації:

Садики вишневі повирубувані, річки збаламучені, степи сльозами обпоєні, і небо ясне людям потемніло. ...Україна, ота зірвана з місця і розкидана по всіх світах – поза геттто. ... Україна без стерня і без вітрил ...

Група № 2

Орієнтовний вступ до презентації:

Скільки тієї мужності простої, скільки тієї певності, може, неусвідомленої, а звичайної, стихійної. І скільки гордості волелюбної, як оті могутні кряжі гір! От що робить з людьми воля!

Група № 3

Орієнтовний вступ до презентації:

Раптом Григорій уловив фразу... Дівчата говорили українською мовою! І так ніби хто врізав батою по серцю, ніби обухом по карку: «Та це ж вони!!! – дочки розкуркулених батьків, розкиданих по сибірах! Це ж вони, втікаючи, рятуються! Рятуються від холоду і голоду, від безправ'я і смерті, – рятують життя ціною краси і молодості, ціною честі і материнського щастя...»

У процесі роботи студенти мають змогу застосувати отримані під час підготовки до заняття фонові знання, проявити себе як активні учасники групи, критично оцінювати позиції інших, обґрунтувати власну позицію та **колективно створювати** кінцевий продукт – презентацію. Викладач-фасилітатор оцінює не лише саму презентацію загалом, а й процес її підготовки та участь у ньому кожного окремого члена групи.

Елементи **проектного навчання** передбачені в межах виконання домашнього завдання, де кожен студент зобов'язаний

2) (грец. *перебільшення*) – художнє перебільшення;

3) (грец. *перенесення*) – розкриття сутності одних явищ та предметів через інших за схожістю чи контрастністю;

4) (грец. *прикладений, заданий*) – слово чи словосполучення, завдяки особливій функції в тексті допомагає слову набутти нового значення або смислового відтінку;

5) (лат. *сopparatio*) – один із художніх засобів, у якому один предмет, подія зіставляються з іншими.

Завдання 2. «Визначте різновиди наступних тропів»:

«ідеально тісно», «злобна радість», «живі мерці». «Вітер виростав в ураган з блискавичною швидкістю. І раптом скажжено загриміло, заревло, аж-но задвигтіла земля, пішов вітер по нетрях і по всій Голубій паді, з дерев посипались блискучі сонця – цілий зоряний дощ... Потрясаючи землю, потрясаючи нетрі, низько над кедрами заклекотіли машини – велетенські, чорні проти сонця, потворища», «Місяць поблід і квапився вгору»; «полоסקала пісню у воді, прибивала праником до кладки»; «розривав грудьми зелену стіну»; «утікають кілометри»; «пісня б'є крильми над спиною дракона»; «думки летіли вихором»; «сонце оббило трохи росу»; «затиснути між бровами посмішку»; «час ішов по нетрях, час ішов по жилах», «виступав, як горлиця», «строга, як царівна», «гнучка, як вузь, граційна, як мавка», «не йшов (тайгою), а гнав, як молодий олень», «душа летіла, як сокіл», «спав сторожко, як дикий тур», «розривав грудьми зелену стіну».

Завдання 3. «Під час прочитання твору І. Багряного «Тигролови» зібрати інформацію стосовно»:

- 1) становища українського народу;
- 2) спланованого винищення української нації;
- 3) вербалізації українського світогляду.

Вказані завдання сформулюють фонові знання, необхідні для різновидів роботи у групах за елементами методу проектів та проблемного навчання, що дасть змогу викладачеві-фасилітатору під час аудиторного заняття формувати навички критичного та креативного мислення.

Реалізація елементів **проблемного навчання** проходить шляхом поділу студентів на групи з метою розробки усних інтерактивних презентацій наступних проблем: «Становище українського народу» (група № 1), «Проблема волі до життя в умовах тоталітарної системи» (група № 2), «Проблема незламності української нації» (група № 3). Наприклад:

заний підготувати персоналізовану розповідь від першої особи «уявного» героя роману, використовуючи якомога більше автентичних тропів. Наприклад:

Я – дівчина хороша та бистроока, із стрічкою над чолом, і юна, смаглява від сонця і виступаю, мов горлиця. У мені якесь дивне поєднання надзвичайної дівочої краси і суворості. Я гнучка, як пантера. І така ж метка, мабуть, а строга, як царівна. Ось вона – козака кров! І ось я – найвищий вияв не тільки жінки, а взагалі людини такої крові. Я така юна, кві-

туча – і така сувора, гартована і гонориста. Мені б на коні, та на полозках, та з гвинтівкою, та з собаками... звели мені до відьми в зуби полізти – полізу. Мені треба хлопцем родитись... До того ж, я – граційна, як мавка, таю в собі дивну силу. Я – дівчина: поєднання дівочої краси та чар з дикістю майже первісною, неприступною.

Під час виконання зазначеного завдання студенти мають змогу скористатися фоновими знаннями, набутими в процесі підготовки до заняття, оперувати проблемними баченнями становища українського народу, спланованого винищення української нації та вербалізації українського світогляду. Студенти також заохочені до демонстрації власного, індивідуалізованого розуміння ситуації, висвітленої

у романі І. Багряного «Тигролови» шляхом аналізу, синтезу та рефлексії.

Висновки. Узагальнюючи застосування комплексного підходу до студентоцентрованого навчання із застосуванням методів деполяризованого, проблемного та проектного навчання з одного боку, викладач-фасилітатор отримує змогу формувати навички критичного та креативного мислення, розвивати та спонукати до командної роботи майбутнього молодого фахівця, який відповідатиме вимогам сучасного роботодавця.

З іншого боку студент, як центр освітнього процесу, має можливість в умовах вивчення української літератури пройти всі етапи формування креативності – шлях від запам'ятовування до створення, що можна зобразити наступним чином:

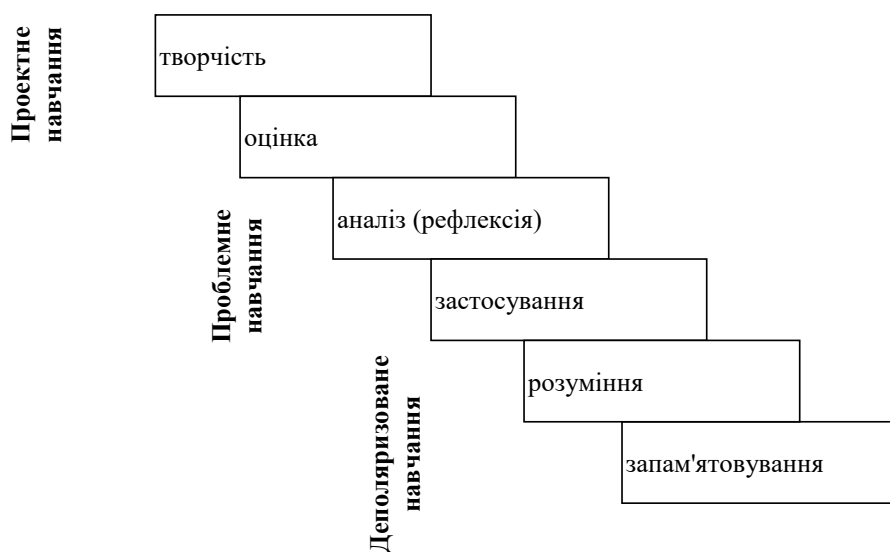

Рис. 1. Процес формування навичок креативного мислення

Вищезазначена схема зображає етапи процесу набуття навичок креативного мислення в умовах застосування до навчального процесу комплексу методів студентоцентрованого навчання. Цей процес включає:

1) на етапі застосування елементів деполяризованого навчання підготовку студентів через запам'ятовування та розуміння до формування визначення, надання переліку, цитування базових фактів та концептів, використаних у романі І. Багряного «Тигролови», а також класифікації, опису, обговорення, пояснення розрізнення, передачу та відбір опрацьованої інформації;

2) на етапі застосування елементів проблемного навчання підготовку студентів до оперування та схематизації засвоєного матеріалу у процесі вирішення проблемних завдань шляхом аналізу, диференціації, розрізнення та встановлення причинно-наслідкових зв'язків;

3) на етапі застосування елементів проектного навчання готовність студентів до формування власної позиції, її обґрунтування, конструювання цілісного образу, формування принципів та спонукання до подальшого проведення самостійного дослідження.

Отже, комплексний підхід на основі студентоцентрованого навчання є ефективним інструментом формування особистості майбутнього професіонала, здатного працювати в команді, при-

ймати ефективні рішення, демонструвати критичне ставлення до отриманої інформації та творчо підходити до вирішення завдань.

Перспективами подальшого дослідження є розробка низки методичних рекомендацій для викладання української літератури в умовах європейської інтеграції на основі методів студентоцентрованої парадигми освіти.

Література:

1. Єльнікова О.В. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій. *Імідж сучасного педагога*. 2001. № 3–4 (14–15). С. 71–74.
2. Дичківська І.М. Основи педагогічної інноватики : навч. посібн. Рівне: Зелент. 2001. 222 с.
3. Тополя Л.В. Про інтерактивні прийоми навчання під час академічної лекції. *Didactics of mathematics: Problems and Investigations*. Issue 24. 2005. P. 52–57.
4. Староста В.І., Керестень І.С. Методика застосування навчальних завдань та комп'ютерної техніки вчителем : навч. посібн. [За ред. В.І. Старости]. Ужгород : ПоліПрінт. 2008. 136 с.
5. Січкарук О.І. Інтерактивні методи навчання у вищій школі : навч.-метод. посібн. К. : Таксон. 2006. 88 с.
6. Мірошніченко Л.Ф. Підготовка студентів до творчої педагогічної діяльності при вивченні курсу «Література народів світу». *Актуальні проблеми підготовки пед. кадрів до творч. проф. діяльності: Тези Всеукр. наук. конф. К. : КДПІ, УСДО. 1993. С. 127–129.*

7. Мірошніченко Л.Ф. Формування національної самосвідомості студентів при вивченні курсу методики літератури. Матеріали Міжвузівської наукової конференції «Викладання вузівського та шкільного курсів мови та літератури в умовах національного відродження України». Ч. 1. К. : КДПІ. 1992. С. 15–16.
8. Emaliana I. Teacher-centered or Student-centered Learning Approach to Promote Learning? *Jurnal Sosial Humaniora*, Volume 10. 2017. P. 59–70. <http://oaji.net/articles/2017/5501-1519102561.pdf> (accessed 14 August 2019).
9. Brandes D., Ginnis, P. A. *Guide to Student – centered Learning*. Oxford : Blackwell. 1986.
10. Freire P. *Pedagogy of the hearth*. New-York : The Continuum. 1997.
11. Wilson K. Critical reading, critical thinking: Delicate scaffolding in English for Academic Purposes (EAP), Thinking Skills and Creativity Vol. 22. P. 256–265. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tsc.2016.10.002>.
12. Živković S.A. Model of Critical Thinking as an Important Attribute for Success in the 21st Century. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. Issue 232. 2016. P.102-108. <http://dx.doi.org/doi:10.1016/j.sbspro.2016.10.034>.
13. Henderson W.D. Successful Lawyer Skills and Behaviours. Essential Qualities of the Professional Lawyer [Ed. P.A. Haskins]. American Bar Association, ABA Standing Committee on Professionalism, Center for Professional Responsibility. 2013. P.53–68. <https://static1.squarespace.com/static/58d9b495be6594a702757b50/t/590f794b29687fab6a08adac/1494186316428/Successful+Lawyers+Skills+and+Behaviors.pdf> (accessed 15 June 2019).
14. Crouch C.H., Mazur E. Peer Instruction: Ten Years of Experience and Results. *American Journal of Physics*. Issue 69. 2001. P. 970–977.
15. Essential Study Skills for Law Students: https://www.crcpress.com/rsc/downloads/Essential_Study_Skills_for_Law_Students_FINAL_PDF.pdf (accessed 20 July 2019).
16. Ashwin P. *Reflective teaching in Higher education*. Bloomsbury Academic. 2015. 432 p.

Dunaievska O., Savchuk I. To the issue of modern teaching methods' improvement in terms of interactive

Summary. The article addresses the issue of upgrading of methodological tools used for teaching literature in

terms of interactive learning approach. The paper explicates the importance and shapes the instruments for methodological basis modernization whilst European integration of national higher education.

The research encloses the explanation of practical application of innovative approaches to teaching literature in higher educational institutions. The work offers triad concept of I. Bahriany's novel "Tygrolovy" (Tiger Hunters) analysis, that composes the illustrative part of the work and is based on sequential utilization of FLIPped Learning, Problem-based Learning and Project-based Learning elements.

FLIPped Learning approach aims at aiding the background knowledge formation in students during preparing for the class considering presence of the material's understanding and remembering. The samples of such tasks are offered in the paper. The approach provokes the students to use the previously gained background knowledge for reflection of acquired material.

The uncovering of the Problem-based Learning turns out to implicate a rather high interactive load, due to the fact that tight interaction of group members is a compulsory prerequisite of its effectiveness. Moreover, Project-based Learning utilization directs the students towards shaping of their evaluation, creation of compositional images grounding on the undergoing of the classroom interaction and individual work.

The research material shades the light upon the opportunities for the development in learners critical as well as creative thinking regarding their close cooperation in educational processes flow. The latter makes the steady bases for elaboration of future professional traits. The results of the investigation can serve the foundation for the instruction guidelines set, necessary for conducting Ukrainian literature classes in terms of interactive character of educational process and qualified specialists' skill formation.

Key words: FLIPped Learning, Problem-based Learning, Project-based Learning, critical thinking, creative thinking.